

МОДЕРНИЗАМ, ПОСТМОДЕРНИЗАМ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

Автори

Крсте В. Илиев¹

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Република Македонија

Наталија В. Поп Зариева

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Република Македонија

Апстракт

Овој труд има цел да открие што литературата може да ни каже за глобализацијата и како глобализацијата влијаела на создавањето, циркулацијата и примањето на литературните текстови. Тема на овој реферат ќе биде и улогата на литературата во процесите на општествена, економска и културна интеграција кои ја дефинираат оваа ера, но и на кои начини глобализацијата е поврзана пошироко со историјата на модернизмот и пост-модернизмот како литературни правци. Она што е во фокусот на овој реферат е влијанието на глобализацијата на литературата, кое е повеќестрано, во позитивен и негативен контекст. Во однос на темите преовладува субјективното искуство од глобализацијата, односно хибридноста од идеи и проблематики. Се наметнува прашањето како глобализацијата влијае на создавање на нови литературни форми. Овој реферат ќе го проучи развојот на врската меѓу литературата и глобализацијата преку разгледување на неколку значајни литературни текстови меѓу кои *The Satanic Verses* на Селман Рушди, *Middlesex* на Џефри Јуценидес, ако и прашањето дали глобализацијата е само назив за постколонијалните наука и естетика во 21 век.

Клучни зборови: културна интеграција, модернизам, пост-модернизам, хибридноста на теми, традиционални форми, нови литературни форми, вредности

Текст

Започнувајќи со Ренесансата во 14от век и кулминирајќи со Просветителството во 18от век западната цивилизација почнала да ја негира улогата на Божјата волја како основа за објаснување на светот. Бил создаден нов авторитет, човекот и неговата рационална моќ да создава научно толкување за разбирање на законите во природата, во литературата и уметноста познато како Модернизам. Но, човековиот разум не довел до „спасение“ како што многумина очекувале. Па така

¹ krste.iliev@ugd.edu.mk

се развил Постмодерниот начин на гледање на светот, кој во почетокот бил само реакција на Модернизмот. Со крајот на Втората Светска Војна вербата во неизбежниот напредок на човештвото во голема мера исчезнала, а бесцелноста и безначајноста го замениле оптимизмот и надежта. Во исто време, литературата во Англија, а особено во САД, покажува свест за негативните ефекти на индустријализацијата и комерцијализацијата на јавниот живот, кои довеле до еколошка криза, конзумеризам, кои пак процесот на глобализација ги претворил во светски трендови. Овие испреплетени процеси ги редуцирале и скоро целосно уништиле моралните норми и вредности во општеството, го симнале квалитетот на живеење на многу ниско ниво, меѓу другите сфери кои биле зафатени биле и културата и литературата. Популарната култура како израз на постмодернизмот е глобална појава, не само во западното општество, туку и во сите земји во светот. Помогната од медиумите, како што се телевизијата и интернетот, таа ги оформува мислата и начинот на живеење на постмодерниот човек. Она што медиумите им го „сервираат“ на луѓето станува дел од нивното живеење, од дизајнерски парфем и облека, површните сапуници, до целата филозофија на живеење која го опфаќа она во кое веруваме, идејата за „добро“ и „зло“ и вистината.

Модернизмот во литературата според некои критичари започнал уште во Ренесансата, според „модерните теми“ кои се јавиле кај некои авори, но обично се однесува на периодот од 1898 до Втората Светска Војна. Ова бил период на големо експериментирање во литературата, музиката, уметноста, архитектурата, па дури според некои и политиката. Меѓу многу мислители и писатели сеуште постои вербата во вистината и напредокот, но средствата кои најчесто се применувани се екстремни. Овој период е сведок на многу револуционерни политички движења како: фашизам, нацизам, комунизам, анархизам и многу други. Модернистите всушност се сомневаат во сите вредности наследени од Викторијанскиот период, како религијата, прогресот, буржоаството, наративноста, капитализмот, индустријата итн.

Некои од карактеристиките на модерната естетика вклучуваат: истражување на психолошката и субјективната состојба, која понекогаш е комбинирана со отфрлање на реализмот и објективното претставување, како “stream-of-consciousness” техниката на Џејмс Џојс; радикално експериментирање со формата, и мешање на генеричката дистинкција, на пример поезија и проза; фрагментираност во

претставувањето, како ‘Wasteland’ на Елиот; симултани и различни перспективи; употреба на пародија и иронија во уметничката креација и други.

Постмодернизмот во литературата се манифестира на повеќе нивоа. Едно од основните нивоа е тематското, кое е збогатено со нови содржини за еколошката криза, критика на конзумирачкото општество, слободата и спонтаноста, ориентална визија на светот под влијание на постлокониијалната литература која зема посебен замав со ослободувањето на бившите колонии. Тоа не значи дека етничките и другите претходно маргинализирани автори, како хомосексуалци, феминисти и други, станале дел од постмодернизмот само поради тематската разлика или нивниот етнички или сексуален идентитет. Нивните дела биле сметани за постмодерни главно поради употребата на постмодерни наративни техники, визијата за светот, па дури и политичките аспекти кои ги застапувале.

Се променило сфаќањето за уметноста и нејзините форми, па така таа станала дел од реалноста и секојдневниот искуство, поблиска до јавноста, како дел од изведби и концерти. Следејќи ја традицијата на Харлемската Ренесанса од 1920те, Бит поетите во средината на 20 век, како Ален Гинсберг, Џек Кероуек и други, користеле блуз, џез и рок ритмовии нивната поезија била често рецитирана на отворено, стадиони, придружени од рок бендови.

Постмодерната литература ја напушта идејата за оригиналност и автентичност. Таа не сака да звучи ново и оригинално, затоа користи стари литературни форми и жанрови кои ги комбинира со кич, алузии, плагијаризми, пародии итн.

Постмодерната литература е тесно поврзана со развојот на напредните информациски и комуникациски технологии и медиуми, како што се телевизиската, филмот, компјутерите, интернетот, и мобилните телефони. Тие не само што помогнале да се забрза комуникацијата меѓу луѓето, туку и придонеле за процесот на глобализација и создавањето на популарната култура, но и значително влијаеле на човековата визија за светот, која е особено пресликана во литературата.

Во својот роман ‘Middlesex’ Јуџинидес нуди калеидоскопски осврт на историјата на САД од 20от век со сопствена интерпретација на

Американскиот сон. Авторот создал роман кој е комбинација од магичен и социјален реализам, како една од основните карактеристики на постмодерниот роман. Приказната е раскажана преку главниот лик Калиопе Стефанидас, хермафродит кој живее во Берлин во почетокот на 21от век. Според постмодернистичкиот тренд на избор на протагонисти, авторот создал лик кој би се очекувало да биде маргинален и негативен, според предмодерниот период никогаш не би претставувал главен лик. И покрај техничките пресврти, во основата лежи старомодна приказна, која ја претставува намерата на авторот да го спои традиционалното и новото на постмодерен начин. И она што најмногу го вбројува овој роман во плејадата дела на Постмодернизмот е темата која лежи во основа- инцестот, неморална вредност која делото не ја отфрла како негативна, туку завзема еден релативистички став. Како и во тематизирањето на традиционалната бинарност во однос на раса, род и дефиниција за пол, кога авторот воведува постоење на „трет вид“. Краен релативизам го карактеризира тематското ниво во однос на моралноста и не зачудува одлуката на авторот главниот лик да помине низ процес на фиктивна метаморфоза, промена на полот, од машко во женско. Процесот на глобализација е присутен со поставувањето на семејство од грчка етничка припадност на територијата на САД, постоењето на двете етнички култури на иста географска локација и фиктивните напори на грчката асимилација во американското општество.

На сличен начин во “The Satanic Verses” на Селман Ружди е прикажано мешањето на различни култури. Романот на Ружди ја слави хибридноста, мешањето, трансформацијата која настанува од нови и неочекувани комбинации на човечки суштества, култури, идеи, политика. Како во повеќето постмодерни дела, фикцијата и фактот слободно се мешаат во “The Satanic Verses” и според Ружди континуираната испреплетеност на фикцијата и фактот е уште еден пример на „хибридноста“ која според него ова дело ја слави. И овој роман меша елементи на старо и ново, според формата и стилот “The Satanic Verses” претставува модерен роман, а неговиот постмодернизам лежи главно во неговата содржина. Чести се алузиите на Колриџ во делото на Ружди, кој во повеќе погледи е романтичар, од имагинативните креации до жестокоста на политичката определеност, и неговата спотивставеност на „апсолутизмот на чистото“. Ова го поврдува релативистичкото гледање на светот низ призмата на

непостоење на „апсолутно чисто“ или „апсолутна вистина“. Вистината на Ружди е хибридна. Па дури и манифестот на Романтизмот „The Marriage of Heaven and Hell“ на Вилијам Блејк, стои буквално и симболично во основата на “The Satanic Verses”. Тој го застапува тврдење дека потребни се спротивностите за да се постои заедно, за да има напредок.

Ако главна карактеристика на модернизмот била способноста на човекот да ги разјасни работите без помошта од божествените закони, кој ги решава сите проблемите на човековото живеење преку науката, постмодернизмот, кој го заменил е само реакција на неуспехот на модернизмот, но не заменувајќи го со нешто подобро. Целата вистина во постмодернизмот станува субјективна и релативна. Не постојат апсолутни норми и вредности. Секој е допуштен да одлучува за себе и за она што е “добро или лошо”, “исправно и погрешно”. Поттикнат од процесот на глобализација и комерцијализација, постмодернизмот носи еден релативистички светоглед кој се рефлектира и во постмодерната литература. Се напуштаат сите традиционални норми во создавањето на литературните дела од изборот на главни ликови, до темата и начинот на одвивање на дејството кое честопати подразбира повеќеслојна нарација, фрагментираност, мешање на фактот со фикцијата, реалноста со фантазијата и необично комбинирање на литературни жанрови. Ликовите често изразуваат несигурност, релативизам и конфузност во врска со светот во кој живеат и неговата перцепција од индивидуата.

Литература

Chuck Smith, Jr. The End of the World...As We Know It: Clear Direction for Bold and Innovative Ministry in a Postmodern World, Waterbrook Press, Colorado Springs, 2001

Connor. Steven, Postmodernism and literature, Cambridge University Press, UK, 2004

Felluga, Dino. "General Introduction to Postmodernism." Introductory Guide to Critical Theory

Jameson. Fredric, Postmodernism, Or, the Cultural Logic of Late Capitalism, Duke University Press, USA, 1991

Rushdie. Salman, The Satanic Verses, Random House Trade Paperback Editions, USA, 2008

Eugenides. Geffrey, Middlesex, Farrar, Straus and Giroux, USA, 2002

<<http://www.purdue.edu/guidetotheory/postmodernism/modules/introduction.html>>

http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Postmodern_literature&oldid=528551189

Резиме

The aim of this paper is to explore the process of globalization through literature and the ways globalization affects the creation and the reception of literary texts. Further this paper will explore the role of literature in processes of societal, economic and cultural integration, which defines this era, as well as the ways globalization is intertwined with the literary movements of Modernism and Postmodernism. This paper focuses on the manifold impact of globalization on literature. As far as the main subject of literature is concerned, the emphasis is on the subjective experience, hybridity of ideas and themes. The issue on the manner that globalization affects the creation of new literary forms and genres is also discussed. The paper analyses the characteristics of the process of globalization through two prominent modern and post-modern literary works: Salman Rushdie's *The Satanic Verses* and *Middlesex* by Geoffrey Eugenides and the question whether globalization is merely a word for postcolonial aesthetics.

Key words: cultural integration, modernism, post-modernism, hybridity of themes, traditional forms, new literary forms, values